

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres ref
201003005

Vår ref
201002804-/ELU

Dato
2 .11.2010

NOU 2010:7 Mangfold og mestring - flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringsystemet - høring

Vi viser til Kunnskapsdepartementets ekspedisjon av 21. juni 2010.

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har følgende merknader i saken:

Vi mener det er viktig at det settes fokus på opplæringstilbudet til minoritetsspråklige og kompetansen til personell i utdanningssystemet fra barnehage til voksenopplæring. Fra et helseperspektiv vil HOD påpeke betydningen barnehager og utdanningssystemet har for helseatferd og utjevning av sosiale forskjeller i helse. For eksempel er forekomsten av type-2 diabetes spesielt høy i enkelte innvandrergupper, og det er viktig å nå fram til disse gruppene. En forutsetning er en bedre forståelse for kulturbakgrunn blant annet når det gjelder fysisk aktivitet og kosthold. Det krever også kompetanse om kommunikasjonsformer. Tiltak og kompetanse innenfor universelle arenaer som barnehage og skole er avgjørende for å redusere sosiale forskjeller. HOD mener tiltakene som foreslås for bedre språkopplæring og flerkulturell forståelse vil bidra til dette.

I kapittel 3.5.2 Religiøse perspektiver i undervisningen vises det blant annet til utfordringer knyttet til mat og religion, til betydningen av kunnskap hos personell i barnehage, og tilrettelegging. HOD vil i den anledning påpeke manglende kompetanse hos personell som underviser i Mat og helse i skolen; 70 % av lærerne som underviser i Mat og helse mangler formell kompetanse i faget. HOD mener dette er bekymringsfullt, og kan bidra til situasjoner som beskrevet i kapittel 3.5.2 siste avsnitt om manglende tilbud til for eksempel muslimske barn i mat- og helsefaget. Kompetanse i faget er viktig, ikke bare med tanke på råvarekunnskap, men også med hensyn til kompetanse om sammen-

Postadresse
Postboks 8011 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Einar Gerhardsens plass 3

Telefon
22 24 90 90
Org no.
983 887 406

Administrasjonsavdelingen
Telefaks
22 24 95 77

Saksbehandler
E.Lien Utstumo
22 24 84 43

heng mellom kosthold og helse og dagens sykdomsbilde med økt forekomst av sykdommer og lidelse knyttet til levevaner. Lærere med fordypning i faget vil også kunne være en ressurs i personellstaben og i hjem-skole-samarbeid med tanke på den betydning mat har i en sosial og kulturell sammenheng.

Mat og drikke som inntas i barnehagen utgjør en vesentlig del av barnas kosthold, og mange spiser flere av dagens måltider i barnehagen. Måltidene er en viktig læringsarena for utvikling av sosial kompetanse og kulturforståelse, men er også egnet til å lære og like mange forskjellige matvarer og hva som kan være et sunt og variert kosthold.

En kartlegging fra 2005 viste at et flertall av styrere og pedagogiske ledere i barnehagene ikke kjenner til helsemyndighetenes retningslinjer for mat og måltid i barnehagen eller at de er omtalt i forskrift for miljørettet helsevern. Et stort flertall mente at barnehagen hadde et stort ansvar for å bidra til at barn i barnehagen innarbeider gode mat- og drikkevaner, og at viktige virkemidler var å få mat og måltidsarbeid inn i barnehagens planer samt ha veiledningsprogram til foreldre og til barnehagepersonell. Helsemyndighetene har siden utviklet pedagogisk materiell, men det er behov for tilpassing til ulike kulturer.

De fleste ernæringsmessige utfordringene er like for alle barn, uansett opprinnelsesland. Det kan imidlertid være behov for tilpassede tiltak ved en annerledes matkultur og ved de endringer som kan finne sted i forbindelse med migrasjon. Det er begrenset kunnskap om amming, kostvaner, ernæringsstatus og vekst blant innvandrerbarn. Enkelte undersøkelser har vist at jernmangelanemi er noe mer utbredt blant enkelte grupper av innvandrerbarn enn hos etnisk norske barn. Det er også rapportert dårlig vitamin D-status og tilfeller av rakitt.

Det vises i kapitlet til Oslo kommunes idébank for barnehager. Oslo kommune har i en årrekke hatt tilsatt to kliniske ernæringsfysiologer som blant annet har bidratt til å sette mat og måltid på dagsorden i barnehagen og også vært sentrale i å gi råd og veiledning av ansatte på helsestasjoner og i pleie- og omsorgssektoren. Det er behov for ernæringskompetanse i kommunene, noe som også vil kunne være en ressurs for å øke kompetansen på mat og måltider i barnehagene.

HOD vil for øvrig vise til tiltaket "Fiskesprell", som er et samarbeid mellom fiskerimyndighetene, helsemyndighetene og fiskerinæringen for å øke forbruket av fisk. Tiltaket spres via Partnerskap for folkehelse i kommunene og tilbyr materiell og kurs for barnehagepersonell og lærere i mat- og helsefaget. Fisk er en råvare som det er ønskelig å øke forbruket av, og fisk kan spises uavhengig av kulturbakgrunn. Urtehagen barnehage i Oslo har i samarbeid med "Fiskesprell" utarbeidet et oppskriftshefte på 5 språk.

Utvalget viser til utfordringer i barnehagenes og skolenes hverdag blant annet innen kroppøving, friluftsliv, høytider og mat, og anbefaler et løft for kompetanseutvikling for

å møte disse utfordringene. HOD vil vise til mat og måltid som en viktig innfallsvinkel for kulturforståelse og samhandling hjem-skole og barnehage og nærmiljø, og mener kompetanse på dette fagområdet er viktig å integrere i programmer for økt flerkulturell kompetanse.

Kapittel 7.9. Pedagogisk materiell i barnehagene, kapittel 7.10 Samarbeid mellom foreldre og barnehage og kapittel 7.13 Utvalgets vurderinger

Det vises til kommentarer til kapittel 3.5.2 om retningslinjer for mat og måltid i barnehage, pedagogisk materiell og foreldresamarbeid. Barnehager er i en særstilling med hensyn til å kunne bruke mat og måltider i pedagogisk sammenheng. Et måltid handler om mye mer enn å spise maten. Måltider betyr samhandling og fellesskap. De er en del av dannelsen vår og bidrar til utvikling av barnas sosiale kompetanse.

HOD vil påpeke at mat og måltid kan være en viktig og positiv innfallsvinkel til det pedagogiske arbeidet i barnehagen, flerkulturell forståelse, språkutvikling og sosialt og inkluderende læringsmiljø, foruten at det er en viktig faktor i det helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeidet. HOD mener derfor det er viktig at temaet blir ivaretatt på en faglig god måte i kompetanseheving, i utvikling av materiell og i dialog med foreldre som vil være en viktig ressurs for barnehagen for blant annet formidling av egen matkultur.

Kapittel 8.3.12- 8.3.14

I disse punktene vises det til opplæringslovens kapittel 9 om elevens skolemiljø. HOD vil vise til forsøk med helhetlig skoledag og prosjektet "fysisk aktivitet og måltid i skolen" og betydningen av at det legges til rette for daglig fysisk aktivitet og gode rammer for måltidet, blant annet med nok tid til å spise og trivelige lokaler for måltidet. Tilpasset fysisk aktivitet utenom kroppsøvningsundervisningen og gode rammer for måltidet vil være viktig for læringsmiljøet, det psykososiale skolemiljøet og integreringsarbeidet. Det er viktig at dette forankres i skoleledelsen og synliggjøres i skolens planer.

Kapittel 8.8.2 Vurderinger av hvordan flerkulturelle perspektiver inngår og kan inngå i fag

HOD viser til at det flerkulturelle perspektivet inngår i læreplanen i faget Mat og helse. Som tidligere nevnt er det imidlertid mangel på kompetanse hos de som underviser i dette faget, jf. også kapittel 8.9.5 der det vises til at det stiller store krav til lærernes kompetanse å utnytte det flerkulturelle perspektivet i undervisningen. For å sikre tilstrekkelig kompetanse er det blant annet viktig at det etableres tilstrekkelige studie-tilbud i Mat og helse, og at kommunene ser behov for at de som underviser i Mat og helse tilbys videreutdanning i tråd med Kompetansestrategien der estetiske fag, herunder mat- og helsefaget, er blant fagene som er inkludert i strategien. (jfr. kapittel 20.3.5)

I kapittel 15 om barn av asylsøkere og enslige mindreårige asylsøkere omtales betydningen av samarbeid på tvers av sektorer og ulike arenaer og aktiviteter som kan bidra til å bedre deltakelse på tvers av kulturer. HOD vil her også påpeke betydningen av matlaging som felles positiv aktivitet som fremmer kulturforståelse og også kan bidra til å bedre kunnskap om mat og helse. Helsedirektoratet har utviklet en kokebok "Mat for alle" som tilbys til selvkost til kommuner foruten at den tilbys gratis til ungdomsskoleelever. Matlaging kan være et viktig element som del av norskopplæring og også en aktivitet der frivillige organisasjoner tradisjonelt har bidratt i lokalmiljøet.

Kapittel 17 Foreldresamarbeid

Det vises til kommentar til kapittel 3 og 7 om betydningen av mat og måltid i barnehage og skole og foreldresamarbeid. Igjen vil HOD påpeke mat som innfallspunkt til mer kompliserte problemstillinger som man møter i arbeidet for å fremme bedre kulturforståelse, og at det vil være nyttig med kompetanse hos nøkkelpersonell i barnehage og skole på dette fagområdet, slik at de kan være trygge i dialogen med foreldre. En veileder i foreldresamarbeid slik det foreslås bør f.eks. inkludere tema om mat og måltider.

Kapittel 19 Læringsmiljø

Det vises til kommentarer foran til kapittel 8.3.12 -8.3.14 og betydningen av tilrettelagt fysisk aktivitet og gode rammer for skolemåltidet for et godt sosialt miljø. Det er viktig at barn og unge fra ulike kulturer kan møtes under mer uformelle rammer samtidig som det gis muligheter til å utveksle ideer og ved det fremme trygghet og tilhørighet for elevene. Utvalget viser til betydningen utvidet skoledag med varierte aktiviteter kan ha for læringsmiljøet. HOD mener mat og måltid og fysisk aktivitet bør være selvfølgelige elementer i en eventuell utvidet skoledag.

Kapittel 20 Kompetanse

Med bakgrunn i det som er nevnt foran om betydningen av fysisk aktivitet og kosthold for helse, samt bruk av mat og måltid og fysisk aktivitet som innfallsvinkel til et godt sosialt miljø og bedre dialog med foreldre, vil HOD påpeke behovet for at personell i barnehage og skole har grunnleggende kompetanse om mat og måltid og fysisk aktivitet som pedagogisk verktøy og som grunnlag for god helse og trivsel. I skolen er det særlig viktig at lærere som underviser i fagene mat og helse og kroppsøving – som er så viktige for folks hverdagsliv – har den nødvendige kompetanse som må til for å inkludere innvandrelever på en måte som gir dem mestringsfølelse og trygghet. Dette vil gi et godt grunnlag for å kunne tilpasse seg norsk kultur innenfor disse områdene.

Med vennlig hilsen

Inne-Rikke Spilling
Bjørn Astad e.f.
avdelingsdirektør

E. Lien Utstumo
E. Lien Utstumo
rådgiver